

2. L. Gumpłowicz. The Outlines of Sociology / English translation by Frederick W. Moore, Kitchener. Batoche Books Ltd, 1999. 230 p.

3. Т. Крамар. Свобода як контамінація вибору та необхідності. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2009. № 39. URL: https://zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_39_10.pdf

4. Serge-Christophe Kolm. Macrojustice. The Political Economy of Fairness. Cambridge : Cambridge University Press, 2004. 55 p.

5. Гнибіденко І. Ф. Соціальна безпека: теорія та українська практика : монографія. Київ : КНЕУ, 2006. 292 с.

6. Що українці знають та думають про права людини: оцінка змін (2016 – 2023). *ПРООН* : веб-сайт. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/shcho-ukrayintsi-znayut-ta-dumayut-pro-prava-lyudyny-otsinka-zmin-2016-2023>

7. Zygmunt Bauman. The Individualized Society. Cambridge : Polity, 2013. 272 p. (2013). The Individualized Society. Wiley.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-453-8-14>

СОЦІАЛЬНА КРЕАТИВНІСТЬ В ОСВІТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ФЕНОМЕНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДОСВІДУ ТА ІННОВАЦІЙНИХ ПРАКТИК

Терещиць С. О.

*доктор філософських наук,
професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти
та освітньої політики*

*Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Актуальність дослідження соціальної креативності в освітніх установах під час війни визначається нагальною потребою в глибокому розумінні того, як інноваційні практики та колективна солідарність сприяють стійкості в умовах екзистенціальної кризи. З початку війни 24 лютого 2022 року українські освітні установи зіткнулися з безпрецедентними викликами, що вимагали негайних адаптивних рішень для забезпечення безперервності навчального процесу [1].

Соціальна креативність, як інтенціональна дія свідомості, дозволила освітянам і студентам не лише пристосуватися до нових умов, але й переосмислити фундаментальні аспекти навчання, підтримуючи

його ефективність та автентичність. З філософської точки зору, концепції інтенціональності Гусерля є ключовими для розуміння цього феномену, оскільки вони підкреслюють здатність свідомості конструювати нові сенси навіть у кризових обставинах [2].

У межах цієї роботи також важливо звернути увагу на те, як освітні практики реалізовувалися через інтеграцію соціально-психологічних механізмів та критичної педагогіки [3], [6]. Використання інноваційних підходів дозволило створити нові форми взаємодії, що підтримували освітній процес навіть у найскладніших умовах.

Феноменологічний підхід до дослідження соціальної креативності в умовах війни розкриває нові шляхи для розуміння та аналізу освітніх практик. Викладачі та студенти, адаптуючись до зміненої реальності, використовували креативність як спосіб трансценденції обмежень та збереження автентичності буття. Згідно з концепцією Гайдеггера, турбота (*die Sorge*) як фундаментальна структура людського існування проявлялася через підтримку та взаємодію освітян, які прагнули забезпечити безперервність навчання навіть за умов загрози [7]. Цей процес включав переосмислення простору навчання та використання нових форматів, що відповідали потребам сучасності.

Соціальна креативність, стимульована викликами, поставленими війною, стала джерелом інновацій, які надали можливість учасникам освітнього процесу не лише адаптуватися, а й активно формувати нові практики. Умови війни створили ситуації, що вимагали невідкладних і сміливих рішень, де кожна дія набувала значення, яке виходило за межі звичайних освітніх підходів. Це, у свою чергу, сприяло формуванню нових моделей навчання та спільної діяльності [4].

Солідарність, що виникла як відповідь на екзистенційну загрозу, стала рушійною силою для відновлення та збереження освітніх процесів. Учасники дослідження відзначали, що підтримка колективу допомагала долати не лише фізичні обмеження, але й емоційні виклики, пов'язані з кризою [5]. Це підтверджує ідею Фрейре про освіту як практику свободи, де діалог і взаємодія є невід'ємними для формування критичного мислення та особистісного розвитку [6].

Соціальна креативність проявилася також у використанні технологій та альтернативних методів навчання, що забезпечувало адаптацію до нових умов. Завдяки впровадженню цифрових інструментів та інноваційних рішень освітяни змогли забезпечити участь студентів у навчальному процесі навіть в умовах фізичної відсутності [3]. Така практика не лише підтримувала безперервність освіти, але й сприяла створенню нових освітніх моделей, що відповідають сучасним вимогам і потребам суспільства.

Основні п'ять форм соціальної креативності, що проявилися в освітніх установах під час війни, можна узагальнити наступним чином:

1. *Адаптивні освітні практики.* Викладачі та студенти змушені були оперативно адаптуватися до нових умов, переносячи навчання в підвали, бомбосховища або використовуючи онлайн-платформи для забезпечення безперервності освітнього процесу. Це сприяло розвитку гнучкості та інноваційних підходів у навчанні.

2. *Інноваційні методи навчання.* Освітяни інтегрували нові форми викладання, такі як інтерактивні заняття та ігрові елементи, щоб захопити студентів і підтримати їхню мотивацію в умовах кризи. Студенти також проявляли ініціативу, створюючи подкасти, онлайн-платформи для взаємодії та обміну матеріалами.

3. *Колективна підтримка і солідарність.* Учасники освітніх процесів активно підтримували одне одного, створюючи групи в месенджерах для обміну ресурсами та інформацією. Це підкреслює важливість соціальних зв'язків для подолання стресових ситуацій та підтримки навчання.

4. *Імпровізація та креативні рішення.* Пошук нових способів взаємодії та викладання ускладнених умовах війни включав використання найрізноманітніших доступних технологій і методів, зокрема, обмін завданнями через Viber або телефонні дзвінки при відсутності інтернету.

5. *Розвиток нових міждисциплінарних підходів.* Освітяни розробляли міждисциплінарні курси, які поєднували елементи різних галузей знань, що сприяло розширенню горизонтів навчання та більшій інтеграції освітнього досвіду.

Ці форми соціальної креативності демонструють, як кризові обставини можуть стати поштовхом для створення нових смислів, практик та освітніх моделей, що забезпечують адаптацію і розвиток в умовах радикальної невизначеності.

В Україні це особливо важливо, оскільки освітні установи часто стають осередками стійкості та підтримки для громади під час бомбардувань, відключень світла тощо. Соціальна креативність дозволяє освітянам та студентам не лише адаптуватися до нових умов, але й знаходити нові шляхи для розвитку та співпраці. У періоди війни та невизначеності освіта набуває нового значення, стаючи не лише засобом передачі знань, але й способом збереження людських цінностей, солідарності та автентичності. Інноваційні підходи, підтримка спільноти та імпровізація допомагають створювати середовище, де освіта залишається ефективною, попри всі перешкоди. Це підкреслює значущість інтеграції креативності як невід'ємного ресурсу

для стійкості, що сприяє не лише виживанню, а й оновленню освітніх систем та суспільства в цілому.

Література:

1. Андрущенко, В. Безальтернативна матриця освіти: «розумна освіта» як потреба і реальність XXI століття. *Вища освіта України*. 2024. № 1. С. 5–10. DOI: 10.32782/NPU-VOU.2024.1(92).01
2. Гусерль, Е. Картезіанські медитації. Вступ до феноменології / пер. з нім. Андрій Вахтель. К. : Темпора, 2021, 304 с.
3. Amabile, T. *Creativity in Context: Update to the Social Psychology of Creativity*, 1996, Westview Press, Boulder, CO.
4. Burde, D. *Schools for Conflict or for Peace in Afghanistan*. Columbia University Press, 2014, New York.
5. Federowicz, M., Terepyschyi, S. Democratic Values in Education: A Theoretical Examination of Ukrainian Children and Youth in Polish Schools Post-February 2022. *Studia Warmińskie*. 2023. 60. Pp. 45–60. <https://doi.org/10.31648/sw.9562>
6. Freire, P. *Pedagogy of the Oppressed*. Herder and Herder, 1970, New York.
7. Heidegger, M. *Being and Time*. Harper & Row, 1962, New York.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-453-8-15>

СИМВОЛІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ТРАДИЦІЙ ТА РИТУАЛІВ ПРОГРАМІСТСЬКОЇ СУБКУЛЬТУРИ

Трахановський А. О.

*аспірант кафедри соціальної філософії, філософії освіти
та освітньої політики*

*Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Традиції та ритуали програмістської субкультури мають символічне значення і можуть бути інтерпретовані через призму структурної антропології. Хакатони, конференції, святкування професійних свят – все це слугує механізмами консолідації спільноти, підтвердженням спільних цінностей та норм. Вони виконують функцію соціальних інститутів, що регулюють взаємодію між індивідами та підтримують